

Informace o činnosti 13. výzkumného výboru ISA „Sociologie volného času“

1. Činnost 13. výzkumného výboru je spojena v prvé řadě se jménem jeho zakladatele a prvního předsedy (který je dodnes čestným předsedou), známého francouzského sociologa Joffre Dumazediera. Jestliže sociologie volného času existuje jako speciální disciplína, pak v mnohém díky jeho úsilí.

Sociologie v jeho pojetí je aktivní věda přispívající ke společenské změně: její neodmyslitelnou součástí je previzionistická a decizionistická dimenze.

Osobnost Dumazedierova ovlivnila dlouhodobě styl práce a myšlení komitétu.

2. Sociologie volného času se po léta rozvíjí v oscilaci mezi dvěma póly: vždy znovu se vrací k základním pochybnostem v otázce vymezení vlastního předmětu, v otázce teorie volného času a současně se tematicky rozvětňuje a specializuje. Výzkumný komitét hledá různé organizační formy, jimiž tento typ vývoje podněcuje. Největší přednost, kterou disponuje, je možnost vytvářet mezinárodní intelektuální obec, možnost mondializovat intelektuální potenciál.

V rámci komitétu byly například vytvořeny dlouhodobě zaměřené pracovní skupiny. Vytvářejí předpoklady pro systematictější spolupráci v některých klíčových tématech, jako jsou:

- sociální časy
- volný čas a životní styl
- volný čas a krize
- volný čas, turismus a životní prostředí
- vysvětlující rysy volného času.

Všechny uvedené skupiny se dnes podílejí na přípravě programu desíti zasedání na příštím kongresu ISA v Madridu. Přípravují tři kolektivní publikace, které zde budou diskutovány:

Leisure and Economy

Trends in Sport: a Multinational Perspective

Life Styles and Leisure

Komitét má svoji tradici i v tom, že inspiruje mezinárodní komparativní výzkumy. Nedokončený první pokus o srovnávací mezinárodní a mezisystémový výzkum z šedesátých let pokračuje dnes v sérii větších či menších srovnávacích výzkumů, založených na různých metodách. Metodologii srovnávacích výzkumů se navíc systematicky věnuje anglická socioložka L. Hantraisová.

Další forma, jejímž prostřednictvím komitét přispívá k obohacení vědeckého života, jsou mezinárodní symposia pořádaná mezi světovými kongresy. První se konalo v ČSSR ve spolupráci s ÚFS ČSAV (Liblice 1985) k tématu *Volný čas, životní styl a rozvoj kultury*. Druhé v roce 1989 ve spolupráci s Univerzitou Jaipur v Indii k tématu *Volný čas a sociální změna*.

Konečně z iniciativy a pod redakcí výkonného sekretáře T. Kamphorsta (Holandsko) vydává komitét vlastní informační bulletin *Leisure Newsletter*. Informuje systematicky o všech novinkách, ať již jde o recenze nových publikací, přehledy plánovaných mezinárodních i větších národních vědeckých setkání, zprávy z těchto setkání a informace o výzkumech.

3. K tradici komitétu patří i snaha vyjít za hranice vědeckého zkoumání a spolupracovat s různými mezinárodními organizacemi, jejichž funkcí je ovlivňovat politiku volného času. Sem patří především spolupráce s ELRA (European Leisure and Recreation Association) a WLRA (World Leisure and Recreation Association). Je to zajímavé a podnětné spojení. V těchto organizacích se totiž scházejí vědci spolu s managery, politiky, architekty a urbanisty, aby diskutovali velké problémy volného času v současném světě.

4. Po celou dobu svého trvání je komitét otevřený dialogu Západ–Východ, jemuž se vždy dařilo, díky tolerantní atmosféře vzájemného respektu. Také složení vedení komitétu vždy indikovalo zmíněnou atmosféru (polská socioložka Anna Olszewska byla po dvě období předsedkyní, B. Filipcová (ČSSR), G. Fukáč (MLR) jsou dlouholetými členy vedení).

V poslední době (za předsednictví S. Parkera z Velké Británie) se daří rozšiřovat okruh členů komitétu ve dvou směrech: příliv mladých sociologů a sociologů rozvojových zemí.

Blanka Filipcová

Informace o činnosti 28. výzkumného výboru ISA „Sociální stratifikace a mobilita“

Výzkumný výbor 28 patří mezi ty, které sdružují natolik vědecky plodné sociology, že pro jednotlivce je obtížné obsáhnout všechny dosažené výsledky, permanentně sledovat dosažený pokrok v mnoha oblastech výzkumného zájmu. Proto se soustředíme pouze na informace, které jsou pro práci tohoto komitétu *podle našeho názoru* charakteristické pro období uplynulých pěti let, přičemž připouštíme, že námi provedený výběr profilujících vědeckých aktivit a výsledků je zatížen značnou dávkou subjektivity.

Zasedání RC28 se konají pravidelně dvakrát ročně a podle místa konání jsou navštěvovány asi třiceti až sedmdesáti *aktivními* účastníky. Samozřejmým standardem účasti je ústní i písemná prezentace původního a nového výsledku. Jádrem těchto vystoupení tvoří empirické analýzy věnované problematice sociální nerovnosti, stratifikace, mobility, třídní a vzdělanostní struktury atd. Specifickým rysem je značná metodologická vyspělost analýz i běžné používání všech přiměřených statistických metod, zejména však těch, které jsou určeny pro testování hypotéz a adekvátnosti konstruovaných výkladových modelů. Vědecká poctivost a erudice i hloubka a ostrost vědeckých diskusí jsou typické pro každé zasedání i většinu referátů.

V teoretické poloze bylo možno zhruba od počátku osmdesátých let zaznamenat určitý posun. Dříve převažovaly stratifikační koncepty, reprezentované především „americkou“ školou, navazující na tradici Blau a Duncana a opírající se do značné míry o Parsonsovy teoretické přístupy. Základní testované hypotézy se v tomto směru výzkumu opírají o teze o industrializaci, rozšiřování univerzalizmu, přechod od dominující role alokačních mechanismů k meritokratickým principům, přechod od askriptivních kritérií pro dosahování pozic a statusu ke kritériím výkonným a zásluhovým. Kromě tradičního výzkumu sociální mobility jsou typickým reprezentantem tohoto směru analýzy determinant procesu dosahování vzdělanostních a socioprofesionálních pozic a statusu a jejich výkladové modely (status attainment models), postavené na vyspělých statistických metodách kauzálního modelování. Za všechny protagonisty tohoto směru jmenujme alespoň R. M. Hausera, jehož vědecký záběh je však daleko širší.

Významnou protiváhu tomuto směru vytvořila v posledním období „evropská“ škola, podle níž osou výkladu sociálních nerovností a jejich reprodukce je (v rozporu s názvem výzkumného komitétu) třídní struktura společnosti a která se opírá o některé teoretické postuláty klasického marxismu a post- či neomarxistické sociologie. Předním reprezentantem tohoto směru je například J. H. Goldthorpe. Tematicky je takto založená výzkumná orientace základem rozsáhlého komparativního výzkumu sociální mobility ve vyspělých zemích, známého pod názvem CASMIN (comparative analysis of social mobility in industrial nations), který je mimochodem sponzorován západoněmeckou automobilkou Volkswagen. Jde o projekt přinášející celou řadu zásadních výsledků – dosud bylo připraveno nejméně dvacet pracovních statí, z nichž řada byla již publikována v odborných časopisech. Připravované monografie z tohoto projektu budou s velkou pravděpodobností významnými mezníky ve vývoji této oblasti sociologie, podobně jako jimi byly Blau a Duncanova *American Occupational Structure* a Featherman a Hauserova *Opportunity and Change*.

Konečně třetí profilující téma – nejmladší a nejbouřlivější se rozvíjející – představují tzv. analýzy životních historií, historií událostí (life history, event history, life courses analysis). Metodologicky mají své kořeny v biologickém, ekonomickém a demografickém výzkumu a jejich cílem je především odstranit zjednodušení imanentní všem „klasickým“ přístupům, tj. pojetí statusu či třídní pozice jako více či méně stabilní proměnné a nahradit je dynamickým modelováním průběhu sociálního života jedince, který „statické“ fezy nemohou postihnout. Vybereme-li opět pouze jednoho reprezentanta tohoto směru, pak je jím Karl-Ulrich Meyer, vedoucí redaktor u nás bohužel prakticky neznámého *European Sociological Review*.

Typickým rysem uplynulého období je výrazná koncentrace na *komparativní* projevy a analýzy a určitý ústup od národně specifických problémů a studií. Podmínky pro zapojení do těchto komparativních projektů jsou obvykle značně „tvrdé“: jde především o disponování kvalitním datovým souborem, který